

Heller, Jan

[Balabán, Milan; Nytrová, Olga, ed. *Ohlasy Starého zákona v české literatuře 19. a 20. století*]

Religio. 1998, vol. 6, iss. 1, pp. [91]-92

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124832>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Olga Nytrová
 – Milan Balabán (eds.),
Ohlasy Starého zákona
v české literatuře
19. a 20. století,
 Praha: Oikúmené 1997, 239 s.

Mezi závažné úkoly religionistiky patří i stále nové ohledávání vztahu náboženství a kultury, zde pak konkrétně bible a české literatury. Známa publicistka Olga Nytrová a profesor religionistiky na ETF UK Milan Balabán připravili před dvěma lety pozoruhodnou výstavu „Starý zákon v knižní kultuře“, která se konala 1. září 1995 ve Strahovské knihovně v rámci festivalu Starý zákon v umění. Měla dobrý ohlas a tak se její autoři rozhodli materiál znovu zpracovat a vydat knižně. O tom referují v „Úvodní poznámce“ s podtitulem „Přístup a postup“. Popisuje prezentaci ukázek: Nahoře na stránce je vždy biblicky citát, pod ním jiným písmem citace českého autora. Postupuje se pořádkem hebrejského kánonu: Zákon – Proci – Spisy, přifazena je i deuterokanonická kniha Tóbijáš. Výběr českých autorů zde citovaných ukazuje, jak si který z nich všiml Starého zákona a jak se biblické poselství či podněty zrcadlily v jeho díle. Že jde o autory 19. a 20. století, je řečeno už v podtitulu knihy. K českým autorům jsou v rámcových důvodů přiřazeni i Slováci Jan Kollár, P. O. Hviezdoslav a Marie Rafajová, z německých Franz Kafka. Z filosofických a politických myslitelů jen několik nejvýznamnějších: T. G. Masaryk, V. Havel, E. Rádl a P. Pitter. Biblický text je citován podle překladu ekumenického nebo kralického. Některé ukázky se opakují u různých biblických textů, když je citát z českého autora ohlasem zároveň několika biblických míst. Předmluva končí díky redakci Oikúmené a spolupracovníku na edici ing. V. Strachotovi.

Před vlastní text knihy, tedy biblická místa a citace českých autorů, která na ně navazují (s. 63–221), jsou předřazeny některé zásadní eseje či literárně-kritické studie.

První studie z pera M. Balabána má nadpis „Starý zákon“ a instruktivní podtitul „Normativní antická literatura – Bible, Ho-

mér, Vergilius, Reynek“. Po vzhledu do bible se autor zamýšlí nad eposem o Gilgamešovi, dílem Homérovým a jejich zápasem s osudem – *ananké*. Druhá stať této úvodní studie, nazvaná „Hebrejská normativní literatura a česká literatura posledních dvou století“, se zamýšlí nad tím, čím Starý zákon zaujal české autory. Zvláštní pozornost věnuje básníkům, uhranutým smrtí: Máchovi, Březinovi a Ortenovi. Po nich tu defiluje i řada dalších jmen, všichni velmi výstižně charakterizovaní. V závěru své studie říká Balabán, že je tu pozoruhodný souzvuk počátku starozákonní chválou pozemskosti a pozemskou řečí českých autorů. Zdá se to být málo, ale něco to je, něco významného, říká Balabán závěrem své studie.

Druhá úvodní studie z pera Olgy Nytrové má název „Adam a Eva“ a podtitul „Starozákonní typologie a česká literatura“. Autorka říká, že mysterium počátku vždy přitahovalo. A pak předvádí defilé Adamů a Ev v české literatuře, u Jana Kollára, Josefa Holečka, u bratří Čapků Karla i Josefa a konečně u Karla Šiktance. Svou vlastní básnickou intuicí vstupuje do hlubin svých autorů a ukazuje, jaké hluboké vrstvy v nich biblické ohlasy rozeznávaly.

Také třetí stať „Havran a holubice“ pochází z pera Olgy Nytrové. Autorka zjišťuje, jak pradávne symboly havrana a holubice jsou aktuální i pro českou prózu a poezii. Vykládá o symbolice těchto dvou ptáků v literatuře staré Mezopotámie i ve Starém zákoně a hlavně v pseudepigrafech a pak přechází k „mýtopoetickým symbolům v české poezii“. Cituje Hrubína, Reyneka, Diviše, Zahradníčka, Holana. V závěru autorka říká, že použití těchto symbolů umožňuje hlouběji pochopit duši českého člověka a pak i člověka vůbec. – Tyto dvě studie mají i odkazový aparát, který dokládá autorčin rozhled jak po literatuře krásné, tak i odborné.

Poslední, čtvrtá část z úvodních statí, nepodepsaná a tedy od obou autorů knihy, ukazuje velmi názorně tři typy biblických ukázek. První je tu „Příklad celostní parafrázické citace celého příběhu“, ukázka Heydukova básně o zlatém teleti. Druhy se nazývá „Příklad interpretující a hermeneutizující citace stěžejní biblické zvěsti“, ukázkou je tu citát z Reyneka „Dnu šestí dílo“. Třetí je „Příklad sběrné citace – slovo českého autora reflektu-

jící několik biblických míst“. Jako ukázka je tu báseň Josefa Kainara „Stará postel“, opřažená se o tři biblická místa. Je dobré a názorné, dodává recenzent, že autoři těmito třemi typy osvětlili svůj postup a pomohli čtenáři orientovat se ve vlastním jádru knihy, nazvané prostě „Ukázky“.

Zabírají podstatnou část (s. 67-227). Na každé straně je jedna nebo dvě ukázky, nahoru biblický citát, dole citát z české literatury, většinou velmi pěkně a promyšleně graficky upravený. Už byla zmínka o tom, že se postupuje podle pořadí biblických knih v hebrejském kánonu. To je jistě nevhodnější, protože v novodobé bibliotice stále více převládá snaha opouštět pozdější, septuagintní či vulgátní řazení a vracet se k nejpůvodnějšímu – hebrejskému. Obsah je tu velmi pestrý, je těžko jej stručně shrnout. Ale kdo ví, jak nesnadné bývá hledat v literatuře vhodné citáty, musf obdivovat jak literární rozhled, tak velikou pílí autorů, s jakou to vše posbírali, sestavili a předložili. Jak se vyznat v tom bohatství myšlenek a podnětů? Docela věcně: Přes rejstříky. A ty tu jsou – obsáhlé, přesné a podrobné. Nejdříve rejstřík biblických citátů, pak rejstřík autorů. Tím se z knihy, řazené mezi beletrii, zároveň stává studijní příručka pro českou literaturu. Recenzent vzpomíná, jak se natrápil s knihami, které rejstřík neměly. Takže zvláštní dík za všechny knihy, které rejstřík mají. – Po rejstřících už přijde jen závěrečná ediční poznámka, obsah a tiráž.

Hodnocení je jednoznačné a může být krátké: Velice zdařilá práce originálního rázu, bohatých myšlenek a krásné grafické úpravy. Budou ji s chutí číst milovníci poezie i literární vědci, biblisté i ti, kdo chtějí pohlednout hlouběji do duše našeho národa. Samozřejmě budou každému čtenáři některé citáty bližší a srozumitelnější a jiné vzdálenější, ale v knize tohoto typu nemůže být jinak. A nakonec si každý pozorný čtenář přijde na své. Za nejceněnější pak mám to, že nás tato kniha uvádí do rozhovoru mezi biblí a citovanými autory. Mnoho dnešní bídy a zvláštní duchovní němosti souvisí s tím, že nemáme dost chuti a odvahy vstupovat s těmi, kdo jsou kolem nás, do rozhovoru. Tato kniha nás do něho vede.

JAN HELLER

Lenka Karfíková, Studie z patristiky a scholastiky, Praha: Oikúmené 1997, 175 s.

V časopise věnovaném religionistice nebývá obvyklé recenzovat práce z patristiky a scholastiky. Ale tentokrát jde o práci výjimečnou: Ačkoli tu jde o prvotinu mladé autorky, představuje se v ní jako podivuhodně zralá vědecká pracovnice, které bude v české teologii patřit významné místo. Tak máme za to, že to nebude chyba, když s ní a její prací naše čtenáře seznámíme.

Na záložce knihy se dovídáme, že autorka, narozená v r. 1963, vystudovala teologii na pražské Komenského evangelické fakultě a licenciát a doktorát teologie získala na Katolické univerzitě v Eichstättu. Nyní přednáší systematickou teologii v Olomouci a v Praze na Ústavu ekumenických studií, od letního semestru 1998 také na ETF UK. Autorsky spolupracuje na edici *Handbuch der Dogmengeschichte* pro nakladatelství Herder, Freiburg i. B.

Z úvodu této knihy, citovaného i na obalu knihy, se dovídáme, že „přednášky a stati shromážděné v tomto sborníku vznikly sice z rozličných podnětů a při různých příležitostech, ale mají přesto některé společné rysy. Nejenže se většina z nich soustředí ke dvěma základním tématům, teologické hermeneutice a nauce o Trojici, ale mají i společný záměr: Pozvat čtenáře dosti zevrubnou interpretací vybraných textů křesťanské tradice, aby jednak přihlédl blíže, z jak rozmanitých vláken je tato tradice tkána, jednak si uvědomil dosah některých teologických motivů – ať je to zkušenost ‚nekončící interpretace‘, radikální dějinnost lidského poznání, souvztažnost zvoleného ‚modelu‘ a lidského sebezporozumění nebo symbol jako šifra bezprostřednosti – pro utváření evropského ducha a evropské kultury“.

Knihla obsahuje šest studií. První se nazývá „Celé pole rozmanitých bylin“. Oč v ní jde, vysvětluje podtitul: „Origenova biblická hermeneutika podle Peri archón IV, 1-3.“ Vedle Origenovy koncepce trojho smyslu Písma je zvlášť důležité, jak Origenes vkládá skandální a zarážející místa Písma: Mají